



Julie Ek Holst-Jæger

Hvordan ivaretar vi likeverdsprinsippet?

Stiftelseskonferansen "Faglig råd for PPT" gikk av stabelen 8. - 9. sept. 2014 i Trondheim med ca. 350 deltakere fra ulike PP-kontorer fra hele landet. I det følgende presenteres en av innleggene til konferansen med temaet "Hvordan ivaretar vi likeverdsprinsippet?". Innlegget ble etterfulgt av refleksjon i plenum.

FEM DILEMMAER

Likeverdsprinsippet er et rettsprinsipp som skal ligge til grunn for alt vårt arbeid – og er dermed også et omfattende tema å snakke om. Jeg valgt å knytte denne refleksjonen opp til fem dilemmaer innen grunnskoleområdet og de omhandler:

- 1) ved definisjon av sentrale begreper,
- 2) ved identifikasjon av elever,
- 3) ved innholdet til læreplanverket,
- 4) ved ressursfordeling og
- 5) ved PPTs rolle i styringen av skolen.

1) Det første er definisjonsdilemmaet Likeverdig, inkluderende og tilpasset opplæring er overordnede prinsipper i skolen. Når det skal

vurderes hvilket opplæringstilbud som skal gis til barn og unge, skal disse prinsippene ligge til grunn. Det er viktig at prinsippene vurderes separat, men også at de ses i sammenheng. Dette fordi de er gjensidig avhengige av hverandre. Dette vet vi mye om. Arbeidet med å gi elever likeverdig opplæring må ta utgangspunkt i blant annet evner, forutsetninger, bakgrunn og interesser hos den enkelte. Likeverdsprinsippet forutsetter derfor tilpasset opplæring. Dette betyr at skal vi få til likeverd i opplæringen, må den tilpassede opplæringen styrkes.

Men hvordan definerer vi tilpasset opplæring? En felles forståelse for hva vi står overfor, vil være en helt nødvendighet for å lykkes i et

Julie Ek Holst-Jæger er avdelingsleder ved PP-tjenesten i Bærum. Hun er utdannet master i spesialpedagogikk, er spesialist i Pedagogisk-psykologisk rådgivning, og har delmaster i utdanningsledelse. Hun har engasjert seg i tema knyttet til kvalitetsutvikling av den spesialpedagogiske tiltakskjeden, publisert flere artikler og vært innleder ved blant annet stiftelseskonferansen av Faglig råd for PPT 2014.

samarbeid. I St.meld. nr. 16 *Tidlig innsats for livslang læring* beskrives tilpasset opplæring både som et virkemiddel og prinsipp for opplæringen. Det er samtidig ikke bare et mål, men et virkemiddel for læring.

I NOU 2009 *Rett til læring* omtales tilpasset opplæring som at det finnes en smal versus en bred forståelse av tilpasset opplæring. Den smale forståelsen - kjenner vi godt – den vektlegger behovet for individuelle tilpasninger, læringsstiler og ansvar for egen læring. Det handler om variasjon i bruk av arbeidsoppgaver, lærestoff og variasjon i organisering av og intensitet i opplæringen. Prinsippet om tilpasset opplæring setter derfor store krav til differensiering av opplæringen. Skolen fortolker ofte tilpasset opplæring smalt. Det brede perspektivet derimot vektlegger systemet og det kollektivet, med et fokus på læringsmiljø, struktur og tydelighet i undervisningen.

Et velkjent arbeid fremover for PPT ligger altså i å dreie forståelsen over til et bredere perspektiv i skolen hvor vi tar utgangspunkt i fellesskapet og inkludering, og hvor analyse av læringsmiljøet er noe vi setter fokus på før vi ser på den enkelte elev. Et avsluttende spørsmål her kan være: Hvordan kan PPT bidra til å skape en felles forståelse for hva egentlig tilpasset opplæring innebærer?

2) Identifikasjonsdilemmaet

Dette dilemmaet handler mye om hva vi oppfatter som normalitet. Jo snevrere normalitetsbegrep, jo flere avvikere. Det handler også om hvordan vi vektlegger ulike kartlegginger og nasjonale prøver, og hvordan resultatene brukes innad på skoler, mellom skoler og mellom kommuner og Fylkeskommuner. For å sikre en likeverdig behandling, har mange kommuner møtt utfordringen med økt antall henvisninger med å etablere faste rutiner for hva som skal skje i forkant av henvisning til PPT. I Bærum kommune kaller vi dette "Flytskjemaet".

Men både identifisering og ikke-identifisering kan få følger for eleven og elevens opplærings-

situasjon. Ved å identifisere eleven, kan man sikre rettigheter til spesialundervisning, men samtidig risikerer man stigmatisering og at eleven settes i en gruppe med andre elever som har helt andre behov. Dette kan også være en helt umulig oppgave for spesialpedagogen å ivareta. På den andre siden kan man være utrygg på ivaretakelsen dersom eleven fortsetter innenfor den ordinære opplæringen. Mange skoler har etablert gode lesekurs og andre kurs. Men hva er innholdet i disse kursene? Og hvor mange ganger skal Petter gå på kurs før vi skal tenke at han bør sikres individuelle rettigheter. Og hva hvis foresatte ikke vil henvise eller læreren vil vente å se?

En inspektør på en ungdomsskole fortalte meg at "den største utfordringen for oss, er å ivareta de elevene som får toere og som ikke er henvist PPT. Det er ikke ressurser nok igjen til å lage gode opplegg så vi kan få styrket dem. De som mottar spesialundervisning og som får de samme karakterene, får vi fulgt tett opp og vi kan heve nivået.

3) Det tredje dilemmaet er Innholdsdilemmaet I forhold til LK06 blir det ofte i vår kommune til at innholdet for spesialundervisningen blir beskrevet i den sakkyndige vurderingen som at eleven skal følge ordinær læreplan med grunnleggende eller lav måloppnåelse. Begrepsbruken her er også en egen diskusjon. Kan man si lav – middels – høy? Vi forsøker så langt det er mulig holde eleven innenfor bredden av kompetansemålene for senere å kunne vurderes med karakter. Dette er hos oss nå den største elevgruppen som mottar spesialundervisning.

Et spørsmål her er om dette er elever som bør forventes skal inkluderes innen den ordinære opplæringen? Det kunne være fint, men så viser det seg da at den ordinære opplæringen ikke er tilfredstillende nok – og vi er like langt. Et annet tema her handler om forholdet mellom lokalt læreplanarbeid og vurdering. I følge evalueringen av LK06 (UiO, IIs) er det lokale læreplanarbeidet mangelfullt i mange kommuner. Et interessant paradoks da, er at vurderingsområdet

synes å være bedre integrert i skolen. Da kan man jo stille spørsmålet hva elevene vurderes etter dersom det lokale læreplanarbeidet er mangelfullt? Og hvor hentes målene i IOP fra? Hvordan kan vi i sakkyndig vurdering vurdere hvorvidt en elev får - eller ikke får et tilfredstillende utbytte når læreplangrunnlaget er for dårlig? Et avsluttende spørsmål her kan være: Hvordan kan vi bidra til styrking av praksis rundt læreplanarbeid og Vurdering for læring? Jeg har tro på at en styrking her er sentralt for å få en mer likeverdighet i opplæringen.

4) Ressursfordelingsdilemmaet – står sentralt i alle kommuner

I følge KS rapporten (2012) bruker enkelte kommuner 20 % av skolebudsjettet på spesialundervisning. Økonomi og ressursfordeling er derfor et ganske hyppig tema for skoleeier. PPT ønsker ofte å holde seg utenfor denne diskusjonen fordi vi skal være en uavhengig sakkyndig instans. Likevel er det slik at en kommune har en viss mengde ressurser og PPT bør ta sin del av ansvaret for at det foregår en rettferdig fordeling som har rot i virkeligheten av hva som finnes av ressurser.

Et annet aspekt er at det finnes fremdeles eksempler på misforståelsen om en tro på at økning i spesialundervisning vil føre til flere ressurser i skolen. I følge KS rapporten, rapporterer kommuner og fylkeskommuner om ressursfordelingsmodeller hvor det meste av ressursene allerede er lagt til skolenes budsjett og at lite fordeles etter behov ut over det. Mye kan derfor tyde på - at kampen om ressurser en flyttet ned til skolenivå, noe som kan føre med seg interne drakamper om ressurser innad på skoler. Denne interne fordelingen vil PPT ofte bli en del av og uavhengigheten blir viktig å tydeliggjøre for oss. Dette svekker også rektors styringsmuligheter for å tilby et likeverdig opplærings-tilbud. Og et spørsmål her kan være - skal PPT egentlig være en slik øremerkingsinstans? Og skal PPT ta på seg et ansvar for å løse interne drakamper?

5) Det siste dilemmaet har jeg kalt styringsdilemmaet

Statlig styring og kontroll har økt - noe som berører hvordan likeverdsprinsippet praktiseres. Skolen og PPT må manøvrere i et felt med økt fokus på rettigheter, forventninger og krav til kvaliteten på opplæringen. Jeg har trukket frem Veilederen (udir) her fordi den er et hyppig diskutert dokument i vår kommune, og dets plassering innen rettkildefaktorene er noe uklare. Vil den ligge til grunn ved et tilsyn eller er den ment som veiledende i forhold til praksis?

Mitt inntrykk er at PPT får et for stort ansvar som oppdragere og kontrollører i arbeidet med å implementere styringsdokumenter. På den annen side er vi en instans som driver skoleutvikling, og er dermed også klare bidragsyttere i styringen av skolen. Et spørsmål i denne sammenheng kan være: Hvordan tolker vi og bruker vi handlingsrommet som gis innen ulike utdanningspolitiske føringer, som f. eks. i Veilederen, LK06 eller nasjonale prøver?

Det skal nå være et felles nasjonalt tilsyn 2014-2017 som bl.a. skal se på det spesialpedagogiske området. Dette er positivt og nødvendig, mener jeg. Men viktig i denne sammenheng er hvordan kan vi bruke dette tilsynsarbeidet i vår kommune og Fylkeskommune for å sikre mer likeverdig praksis?

REFLEKSJONER FRA PLENUM OM HVORDAN VI I PPT IVARETAR LIKEVERDSPRINSIPPET

I refleksjoner fra plenum fremkommer det et sterkt behov for at vi har en felles forståelse av sentrale begreper. Ofte tar vi for gitt at vi at vi har en felles forståelse innad i PPT og med skolene, men i samarbeidet fremkommer uklarhetene. Skoler viser seg blant annet å tolke tilpasset opplæring smalere enn PPT. Det kan derfor være hensiktsmessig å samarbeide på tvers i kommuner og fylkeskommuner om hva de ulike instansene legger i for eksempel tilpasset opplæring. Flere kommuner har gjort et slikt arbeid som kan være til inspirasjon for andre for å få til en mer samordnet innstas for å bedre læring

i skolen. Det fremkommer også et behov for å synliggjøre barnehagene og voksenopplæringen. Ofte er dette grupper som kommer i skyggen i skoledebatten.

Når det gjelder PPTs rolle i arbeidet med å identifisere elever, er et sentralt spørsmål hvordan PPT kan stille tydelige forventninger til hva skolen bør ivareta innen ordinær opplæring. Det er avgjørende at forventningene til hva som er normalt og hva som krever individuelt tilrettede tiltak er tydelig uttalt. PPT kan bidra til denne klargjøringen i sakkyndig vurdering – hvor det beskrives tiltak som kan iverksettes når eleven deltar i ordinær opplæring. Flere i plenumssalen var opptatt av at det er vanskelig å få nok kunnskaper om innholdet i ulike kurs som tilbys innenfor ordinær opplæring. Noen har gode erfaringer med bruk av kurs innen lesing og matematikk dersom det blir gjort kartlegging av eleven før og etter kurset. Skolens evne og muligheter til å igangsette ”gråsonetiltak” for elever, varierer veldig. PPT har her en utfordring i å drive kompetanse – og organisasjonutvikling når mottaksapparatet i skolene er så ulikt.

Når det gjelder innholdsdilemmaet, er det mange som erfarer at skolene har et mangelfullt lokalt læreplanarbeid. Imidlertid er flere opptatt av at PPT heller ikke har nok kompetanse til å veilede skolen i dette. Realistiske opplæringsmål for elevene kan med fordel drøftes på samarbeidsmøter. På denne måten kan det bli mer helhet og sammenheng i elevenes opplæring, og tiltak om spesialundervisning kan vurderes avsluttet. Noen kommuner forteller at de har samarbeidet på tvers for å lage felles mal for IOP. Flere ga uttrykk for at de som PPT ansatte er lite involvert i skolens arbeid med vurdering for læring. Det er imidlertid enighet om at vurdering for læring er av stor betydning for elevenes læringseffekt. Bærum PPT forteller at tjenesten har en rådgiver som jobber med implementeringen av dette i kommunen – noe som også inkluderer en kompetanseheving av PPT internt.

PPT har en sentral rolle som ressursfordelere i kommunene. Plenum kunne fortelle at de kjente seg igjen i at rådmannen ønsker å redusere antall elever med spesialundervisning. Det er derfor viktig at PPT deltar når ressursfordelingsmodellen drøftes i kommunene. Flere fra plenum kunne fortelle at de fleste ressursene blir lagt ut til skolene og at de i liten grad får fordelt midler etter behov ut over dette. Det er enighet om at dette vanskeliggjør rektors muligheter for å ivareta en tilpasset opplæring for alle.

Flere gir uttrykk for at PPT påtar seg et ansvar for styringen av skolen i kommunene. Det er imidlertid viktig at ansvarsområdene avklares og at felles begreper drøftes. PP-rådgivere kan ta initiativ til å sette relevante tema om for eksempel retningslinjer på dagsorden. Når det nå igangsettes et felles nasjonalt tilsyn, kan PPT ta initiativ til en gjennomgang av lokale rutiner. Enkelte kommuner forteller at de har laget en håndbok som kan brukes som et oppslagsverk. Denne må imidlertid oppdateres kontinuerlig av en arbeidsgruppe.

Avslutningsvis reflekterte plenum om det er mulig å oppnå likeverd for alle, og hva som i så fall skal til. Mange faktorer har allerede vært drøftet. Sentralt er det at PPT må opprettholde et tett samarbeid med skolene, sørge for god informasjon om elevens læringsutbytte, samt sikre god kontakt med samarbeidsinstanser. Plenum syntes å være samstemte om at ”likeverd for alle” er en viktig visjon for PPT å fremholde i samarbeidet med skolen.

For mer informasjon om Faglig råd for PPT:
www.fagligppt.no

Litteraturliste:

Grongstad, L.

(2009). Jus i skolehverdagen. Oslo: Universitetsforlaget.

Langfeldt, G.

(2008). Ansvar og kvalitet, strategier for styring i skolen. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.

- Møller, J. og Ottesen, E. (red.)
(2011), Rektor som leder og sjef – om styring, ledelse og kunnskapsutvikling i skolen. Oslo: Universitetsforlaget.
- Opplæringslova. Lov av 17. juni (1998) nr. 61. Utdannings- og forskningsdepartementet.
- Lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa med endringer 17. juni 2005.
- Pedlex Norsk skoleinformasjon. Lesedato: 19.02.14. www.lovdato.no
- Ot.prp. 46 (1997-98). Om lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova). Lesedato: 19.02.12. www.regjeringen.no
- Nordahl, T. og R.S. Hausstätter (2009) NOU 2009: 18 Rett til læring, punkt 6.1 i og St.meld. nr. 16 (2006-2007) på side 70 .
- Petter Aasen, Jorunn Møller, Ellen Rye, Eli Ottesen, Tine S. Prøitz og Frøydis Hertzberg, Rapport 20/2012. Kunnskapsløftet som styringsreform - et løft eller et løfte? Forvaltningsnivåenes og institusjonenes rolle i implementeringen av reformen
- Riksrevisjonens undersøkelse av spesialundervisningen i grunnskolen (2010- 2011). Dokument overlevert Stortinget 10.03.2011.
- Sivesind, K., Langfeldt, G. & Skedsmo, G. (red.) (2006). Utdanningsledelse. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Udir (2009). Spesialundervisning, veileder til opplæringsloven om spesialpedagogisk hjelp og Spesialundervisning. Utdanningsdirektoratet. www.udir.no
- Felles nasjonalt tilsyn 2014-2017. www.udir.no
- UiO (14.12.09). Seminar arrangert som del av seminarrekken Styrking av kvalitet og rettssikkerhet for elever med rett til spesialundervisning. Lesedato: 24.03.12. <http://www.uio.no/om/samarbeid/skole/arrangementer/spesial-seminarrekke/veileder-til-opplæringsloven/>

Julie Ek Holst-Jæger

Avdelingsleder
Bærum kommune
PPT
1304 Sandvika
Mobil: 920 11 187

julie.holst-jager@baerum.kommune.no